

ANKARA ANLAŞMASI'NDAN 60 YIL SONRA ARTIK AB-
TÜRKİYE İLİŞKİLERİNİ TAZELEME ZAMANI GELDİ -
GPPI - 13.09.2023

Nils LANGE

Blog No: 57
22.09.2023

Global Public Policy Institute (13 Eylül 2023)

Nils LANGE(*)

Bu yazı ilk olarak Global Public Policy Institute tarafından 13 Eylül 2023te yayınlanmış İngilizce bir makalenin çevirisidir. Çeviri AVİM Misafir Araştırmacısı İrem Akın tarafından yapılmıştır.

AVİM'in Notu: AVİM'in geçmişte pek çok kez işbirliği yaptığı, Ankarada faaliyet gösteren Konrad-Adenauer Vakfında araştırmacı olarak görev almış olan Nils Lange hem Avrupa Birliğinin hem de Türkiyenin siyasi işlerini ve hassasiyetlerini iyi bilmektedir. Meseleye hakimiyeti sebebiyle Langenin makalesinde dile getirilen hususların dikkate alınmasına yarar vardır.

AB'nin öncül örgütü olan Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Türkiye, Eylül 1963'te Ankara'ya tam üyelik yolunu açacak bir ortaklık anlaşması imzalamıştır. Aradan geçen altmış yılın ardından gerilim tırmanırken umudun yerini hayal kırıklığı almıştır. Artık yeni bir yaklaşım benimsemenin zamanı gelmiştir.

Avrupa ile daha derin ekonomik ve siyasi bütünleşmeye giden bir yol * AB'nin öncül organı olan Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Türkiye arasında daha yakın ekonomik

bağlar... Ankara Anlaşması'nın temel vaadi, işte Türkiye'nin bu şekilde rahatça geçebileceği açık kapılardı. Ancak günümüzde bu vizyon artık çok uzakta görünmektedir ve 60 yıl önce başlatılan bu süreç yıllar önce sekteye uğramıştır.

Günümüzde Türkiye 1963'te olduğundan farklı bir ülkedir. Her ne kadar ekonomik zorluklarla karşı karşıya olsa da Boğaz'da bulunan bu ülke dünyanın en büyük 20 ekonomisi arasında yer almaktadır. Aynı zamanda çevresindeki en önemli anlaşmazlıklara dâhil olmuş ve önemli bir bölgesel güç haline gelmiştir. Bu yeni gerçeklik, AB'nin Ankara ile olan ilişkilerinin eski yanılsamalardan arındırılmasını ve yeniden yönlendirilmesini gerektirmektedir. Ayrıca Avrupa'nın güvenliğinin Türkiye ile olan ilişkilerine bağlı olduğu unutulmamalıdır.

Gerilimli Bir İlişki

Türkiye ve AB, mevcut ortaklık anlaşmaları vasıtasıyla yakın ilişkiler sürdürmektedir ancak aralarındaki ilişki gergindir. AB ile Türkiye arasındaki katılım müzakereleri resmi olarak 2005 yılında başlamış, ancak Türkiye'nin insan hakları ve hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi konusunda ilerleme kaydedememesi nedeniyle yaşanan çok sayıda krizin ardından Haziran 2018'de fiilen dondurulmuştur.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Türkiye'nin AB'ye girmesi karşılığında İsveç'in NATO üyeliğine onay verme hamlesinin başarıya ulaşma şansı yoktur. Buna rağmen bu durum Erdoğan'ın *zeitgeist'i* (çağın ruhunu) anladığını göstermektedir: Avrupa'nın başkentlerinde bulunan politika yapıcılar Türkiye ile yeniden iş birliği yapma çabalarını arttırmaya giderek daha istekli hale gelmektedirler.

AB ile ilişkilerini yeniden düzenlemek Ankara'nın da çıkarlarına uygundur. Türkiye'nin görünürdeki tüm başarılarına rağmen kendi komşularında ve diğer bölgelerde güç gösterisinde bulunma kabiliyeti sınırlıdır. Sağlam bir ekonomik temel ve müttefiklerle istikrarlı ortaklıklar olmadan Türkiye'nin uluslararası alanda sürdürülebilir bir şekilde faaliyet göstermesi pek mümkün değildir.

Modası Geçmiş Bir Gümrük Birliği

Türkiye 1995 yılında Ankara Anlaşması temelinde AB ile kurulan mevcut gümrük birliğinin güncellenmesi için yıllardır ısrar etmektedir. 1990'ların sonunda tarım ürünleri ile kömür ve çelik için tercihi ikili anlaşmalarla desteklenmesinden bu yana gümrük birliği değişmeden kalmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye'nin birkaç yıl içinde AB'ye katılacağı varsayımına dayanan geçici bir çözüm olarak tasarlanmıştır. Bu nedenle dijital hizmetler gibi bazı alanlar gümrük birliği kapsamında değildir. Bununla birlikte özellikle serbest ticaret anlaşmalarının (STA) müzakere edilmesine ilişkin mevcut düzenlemeler, Türkiye'nin bu tür müzakerelerde devre dışı bırakılmasına ve ayrıcalıklı ticari konumunun zayıflamasına yol açmıştır. Üçüncü ülkeler AB ile STA'lar yoluyla Türkiye pazarına erişim elde ettikleri için doğrudan Türkiye ile benzer anlaşmalar imzalama ihtiyacı

hissetmemektedirler.

Sonuç olarak Türk ihracatı Avrupa'nın üçüncü ülkelerle yaptığı STA'larda ayrımcılığa uğramakta ve Türk imalatçılar üçüncü pazarlarda mütekabiliyet esasına göre rekabet edemeden dış rekabete maruz kalmaktadır. Bu dengesiz durum, Türkiye'nin kuralları gitgide daha fazla ihlal etmesine yol açmış ve Türkiye ile AB arasında herhangi bir anlaşmazlık giderme mekanizması bulunmadığı için çözülemeyen ticari anlaşmazlıklara neden olmuştur. Gümrük Birliği güncellenmediği takdirde bu durum muhtemelen daha da kötüleşecektir. Küresel ticaret ortamındaki daha geniş çaplı değişiklikler ve bunun sonucunda AB'nin kilit jeopolitik araçları olan ikili ticaret anlaşmalarındaki artış Ankara'nın ayrıcalıklı ticaret pozisyonunu daha da zayıflatabilecektir.

Bu konuyla yakından ilişkili olan bir diğer husus da Türkiye'nin vize serbestisi elde etme arzudur. AB'nin Türkiye'ye yönelik mevcut vize politikaları Türk girişimcilerin ekonomik özgürlüklerini ciddi şekilde kısıtlamaktadır ve Türkiye vize serbestisi tanınmayan tek AB aday ülkesidir.

Ortak Stratejik Çıkarlar

Türkiye'nin İsveç ile yakın zamanda imzaladığı bir mutabakat da Türkiye'nin bu iki konuya ne kadar önem verdiğini yansıtmaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi yaz tatilinden dönüp İsveç'in NATO üyeliğini onayladığında Türk hükümeti Stockholm'e hem Türkiye için vize serbestisini hem de AB-Türkiye gümrük birliğinin güncellenmesini destekleyeceğine dair verdiği sözü hatırlatacaktır. Ayrıca İsveç, Türkiye'nin AB'ye katılım sürecini canlandırma çabalarını destekleme sözü de vermiştir.

Türkiye'nin stratejik açıdan daha bağımsız olma arzusu olsa da şu anda AB ile iyi ilişkiler kurmaktan ödün vermesi mümkün değildir. Türkiye ekonomisi büyümekte olsa da kısmen hükümetin son yıllardaki mali ve ekonomik hataları nedeniyle krizdedir. AB, Türkiye'nin en önemli ihracat pazarı ve en büyük yatırımcısı olmaya devam etmektedir.

Ancak AB ve özellikle de Almanya, daha fazla jeopolitik nüfuz kazanma istekleri göz önüne alındığında, istikrarlı ve güvenli bir komşuluk ortamına stratejik bir ilgi duymaktadır. Özellikle Türkiye bu açıdan büyük önem taşımaktadır, zira AB'ye sınırı olan birçok bölge için kilit bir aktördür. Örneğin Rusya'nın Ukrayna'ya karşı başlattığı savaşta Türkiye'nin oynadığı önemli rolü, Kafkasya ve Orta Doğu'daki rolünü ve son dönemde Sahel ve Sahra-altı Afrika'da yaşanan gelişmeleri bir düşünün. Sonuncu duruma ilişkin, başta Fransa olmak üzere Avrupa'nın azalan etkisi ve bölgedeki rejim değişikliklerinin etkisi Avrupa için ciddi sonuçlar doğurabilecektir. Türkiye'nin buradaki varlığı Avrupa'nın da burada müdahil kalması için bir fırsattır.

Ankaranın Jeopolitik Önemi

Türkiye, Rusya ve Çin ile Afrika'daki en aktif ekonomik ve askeri aktörlerden biridir. Bu nedenle, genellikle Afrika ülkeleriyle dini ve kültürel yakınlıklarına ve ortak geçmişe

dayanarak savunma iş birliğini, eğitim ve insani yardım alanlarındaki geleneksel kalkınma iş birliğiyle ustaca birleştirerek Rusya'nın etkisinin genişlemesine ve cihatçı aktörlerin kıtadaki faaliyetlerinin kontrol altına alınmasına yardımcı olmaktadır. Türkiye bu şekilde ekonomik ilişkilerini derinleştirmeyi başarmakta ve yurt dışındaki etkisini arttırmaktadır.

Türkiye'nin Afrika ve Orta Doğu'da denge ve güvenliğe yapıcı katkıda bulunması, uluslararası terörizmle mücadeleye etkin destek vermesi, Orta Asya ve Afrika'da Rusya ve Çin'in çevrelenmesine yardımcı olması ve yasa dışı göçün önlenmesinde güvenilir bir ortak olarak kalması Almanya ve Avrupa'nın çıkarına olacaktır. Ayrıca Türkiye, Avrupa'nın Orta Asya ülkeleriyle ilişkilerini derinleştirmesine ve Afrika'da yeni ekonomik ve kalkınma iş birliği kanalları bulmasına yardımcı olabilir.

Katılım Sürecinin Ötesinde

Ancak Türkiye'nin tam üyeliğine odaklanmış olan AB-Türkiye ilişkilerinin mevcut çerçevesi yanlış beklentilere yol açmakta, her iki tarafı da hayal kırıklığına uğratmakta ve gerçek bir ilerleme kaydedilmesini engellemektedir. Siyasi açıdan Türkiye'nin yakın zamanda AB'ye katılacağına dair gerçekçi bir ihtimal yoktur. Öte yandan iki taraf arasında daha yapıcı ve her şeyden önce daha dürüst bir ilişkiye ihtiyaç duyulmaktadır, dolayısıyla ilişkilerin resmi katılım süreci dışında yeni bir düzeye taşınması daha iyi olacaktır.

Her ne kadar Türkiye AB üyeliğinin stratejik bir hedef olduğu konusunda ısrarcı olmaya devam etse ve henüz hiçbir Türk hükümeti katılım sürecinden tek taraflı olarak vazgeçmeye cesaret edememiş olsa da, hem hükümet çevrelerinde hem de Türk toplumunda AB'ye tam üye olma arzusu azalmaktadır. Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler, Ankara Anlaşması ile tesis edilen ortaklık rejimi temelinde, daha sonraki bir aşamada Türkiye için tam üyeliği göz ardı etmeden daha eşit bir zeminde gelişebilir. Yeni ek protokollerle desteklenmesi halinde Ankara Anlaşması, Brüksel ya da Ankara'nın siyasi sermaye kaybetmesi riski olmaksızın daha derin bir iş birliği ve bütünleşme için bir araç sunmaktadır.

Özellikle Almanya, bu adımları ileriye götürme çabalarına öncülük etmeli ve Avrupa geneline yeni bir ivme kazandırmalıdır. Ülkeler arasındaki çeşitli farklılıklara rağmen Almanya, Türkiye'nin AB'deki en önemli ortağı olmaya devam etmektedir. Berlin, Türkiye'nin Avrupa için sahip olduğu jeostratejik önemin anlatılmasına yardımcı olmalı ve mümkün olan her yerde ilişkilerin yoğunlaştırılmasına yönelik çabaları desteklemelidir.

İlerlemenin Yolları

Bu amaçla Berlin, 2021'de sekteye uğrayan AB-Türkiye diyalogunu devam ettirmek için çabalayabilir ve ardından gümrük birliğinin güncellenmesine yönelik müzakereleri sürdürebilir. Bu aynı zamanda Çin ile ilişkilerini "riskten arındırmaya" çalışan Avrupa'nın da çıkarı doğrultusunda olacaktır, zira Türkiye'nin Avrupa için bir üretim merkezi olarak rolünü güçlendirme çabaları, Türkiye'nin iç pazarda Çin ürünlerine olan bağımlılığının

azalmasını sağlayacaktır. Buna ek olarak güvenlik ve savunma, göç, enerji ve iklim politikası alanlarında giderek daha resmi hale gelen iş birliği için ortak fırsatlar bulunmaktadır. Türkiye'nin PESCO veya Avrupa Savunma Fonu projelerine dâhil edilmesi, potansiyel teknolojik ve ekonomik faydaların yanı sıra AB ve NATO arasındaki iş birliğini de geliştirebilecektir çünkü Türkiye güvenlik konularında Avrupalı NATO ülkeleriyle daha yakın çalışabilecektir. Kalkınma iş birliği alanında, özellikle Sahra-altı Afrika'da, Ankara ve Berlin insani yardım ve eğitim projelerinde birbirlerini destekleyebileceklerdir.

Enerji alanında, Türkiye'nin tüm Avrupa için bir enerji merkezi olarak coğrafi konumu, AB'nin ülkeyi Avrupa Yeşil Mutabakatı yoluyla Avrupa enerji altyapısına dâhil etmesi için bir teşviktir. AB, Türk doğalgaz ve elektrik piyasalarını AB'nin iç enerji piyasasına daha iyi entegre etmek için hâlihazırda Türkiye ile çalışmaktadır. Doğal gazın AB'nin başlıca ulaşım enerji kaynağı haline gelmesiyle birlikte Kafkaslar, Doğu Akdeniz, Orta Doğu ve Orta Asya'dan gaz ithal eden Türkiye gibi geçiş ülkeleri daha da önem kazanmaktadır. Türkiye'de yenilenebilir enerji kaynaklarından yeşil hidrojen üretimi potansiyeli, AB'nin temiz enerjiye geçiş planlarına daha yakından dâhil edilmesi gerektiğini de göstermektedir. Bu aynı zamanda Alman iklim diplomasisinin ve özellikle Alman ekonomisinin de yararına olacaktır, zira Türkiye yenilenebilir enerji teknolojileri için büyüyen bir pazardır.

Eş Düzeyde Bir Diyaloga Doğru

Ayrıca AB, Türkiye'yi belirli politika alanlarında AB entegrasyonunu daha merkezi olmayan bir şekilde teşvik eden daha fazla Avrupa kurumuna katılmaya teşvik etmelidir. Ancak bunun için Türkiye'de zorlu reformlar yapılması gerekmektedir ve bu öngörülebilir gelecekte pek mümkün görünmemektedir. Kıbrıs Cumhuriyeti [Güney Kıbrıs Rum Yönetimi] ve Yunanistan, katılım sürecinde AB ile Türkiye arasında daha derin bir entegrasyona yönelik pek çok ilerlemeyi engellemiş olsa da resmi katılım kanalı dışında daha geçici iş birliği biçimleri yakınlaşma için bir alan sunabilir. Son dönemde hem Ankara hem de Atina'dan gelen, ön koşulsuz ve ortak çıkarlara dayalı bir diyaloga yönelik olumlu sinyaller bu açıdan umut vericidir.

İster Afrika'da ister Orta Asya'da olsun, Türkiye hem ekonomik hem de güvenlik politikası açısından Avrupa için stratejik öneme sahip birçok bölgede AB için bir ortak olabilir ya da stratejik bir tehdit haline gelebilir. Bu nedenle Berlin ve Brüksel, Türkiye ile iyi düzenlenmiş, daha derin ve her şeyden önce daha istikrarlı bir ilişkide güçlü çıkarları olduğunu kabul etmelidir. Türkiye'nin Avrupa-Atlantik kurumlarına sıkı sıkıya bağlı olması artık hafife alınmamalıdır. Ankara uzun zamandır diğer kurumlara ve birliklere bakmakta ve seçeneklerini açık tutmak istemektedir.

Dikkatli Bir Dengeleme Politikası

Yine de Türkiye Batı'dan kopmak niyetinde değildir, bunun yerine dikkatli bir denge politikası izlemektedir. Türk hükümeti, ülkesini diğer birliklerden bağımsız bölgesel bir güç

olarak görmekte ve onlarla eşit koşullarda müzakere etmek istemektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, kendisi için çok başarılı geçen son cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinden sonra bu yolda kendini güvende hissetmektedir. Yeni kabinesi, Türkiye'ye özgü bir yol izlemeyi ve başlattığı denge politikasını sürdürme niyetinin altını çizmektedir.

Daha yakın iş birliği hem Avrupa hem de Türkiye için birçok fırsat sunmaktadır. Berlin ve Brüksel, 2024'te yapılacak bir sonraki Avrupa seçimlerine kadar geçmişte yaşanan başarısızlıklardan doğru dersleri çıkarmalı ve AB-Türkiye ilişkilerinin geleceğine yönelik gerçek ve faydalı bir vizyon ortaya koymalıdır. Ankara Anlaşması'nın 60ncı yıl dönümü, her iki tarafın da Avrupa komşuluğuna yönelik stratejik bir vizyon oluşturması için bir fırsattır. AB'nin de ciddi bir jeopolitik aktör olabilmesi için bölgedeki diğer ülkelerle ilişkilerini yeniden düşünmesi ve düzenlemesi gerekmektedir. Türkiye'ye gelince, AB ile yapılandırılmış bir ortaklık ihtimali Ankara'nın Batı'dan daha da uzaklaşmasını önlemeye ve Türkiye'yi birleşmiş bir Avrupa'ya entegre etme fikrini yeniden canlandırmaya yardımcı olabilecektir.

<https://gppi.net/2023/09/13/lets-venture-a-reset-in-eu-turkey-relations>

Bu yorum yazısının orijinal Almanca versiyonu *Internationale Politik* tarafından 12 Eylül 2023 yayınlamıştır: <http://internationalepolitik.de/de/60-jahre-ankara-abkommen-zeit-fuer-einen-aufbruch-ohne-illusionen>

(* Misafir Akademisyen, Global Public Policy Institute (GPPI))

Yazar hakkında :

Atıfta bulunmak için: LANGE, Nils. 2026. "ANKARA ANLAŞMASI'NDAN 60 YIL SONRA ARTIK AB-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNİ TAZELEME ZAMANI GELDİ - GPPI - 13.09.2023." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Blog No.2023 / 57. Eylül 22. Erişim Nisan 14, 2026. <https://www.avimbulten.org/public/Blog/ANKARA-ANLASMASI-DAN-60-YIL-SONRA-AB-TURKIYE-ILISKILERINI-TAZELEME-ZAMANI-GELDI>

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax:** +90 (312) 438 50 26

@avimorgtr

<https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi>

E-Posta: info@avim.org.tr
<http://avim.org.tr>

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır